

Little boxes - del 1:

Slik skapes fremtiden

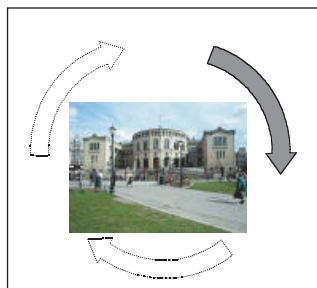
For et par år siden falt vi i tanker. Hvordan kan det ha seg at lille Norge i mange sammenhenger er blant verdens fremste land? Hvordan kan det ha seg at professorer fra Saudi-Arabia anser Norge blant verdens tre mest beundringsverdige? Hvordan kan det ha seg at Sør-Afrika er takknemlige for Norges innsats for helsen? Hvordan kan det ha seg at 100%-amerikanere har stor respekt for lille Norge? Høsten 2002 la vi ut på en reise inn i Norges system for utdanning og opplæring av vår neste generasjon.

STEIN SMAALAND

Høsten 2002 rullerte vi inn på praktisk-pedagogisk utdanning, sammen med en broket forsamling av 170 erfarne, ferske eller kommende lærere. Denne pedagogiske lærerutdanningen ble tidligere kalt «pedden» eller «pedagogisk seminar», men har i løpet av de siste årene utviklet seg fra et halv års seminar til ett års praktisk, pedagogisk utdanning. Og kravet om pedagogisk utdanning gjaldt ikke bare nye lærere, men det ble obligatorisk for alle lærere. Alle lærere som skulle undervise våre barn. Både i nord og sør. Både fulltids og deltids. Både grunnskolen og videregående. Dette skapte bølger i lærerkretser. En endring var i gang. Blant fanene var «Kvalitetsreformen 2000».

Utdanningsapparatet

Produksjon av den neste generasjonen er en logistikkaffære, der elevmedvirkning, prosjektarbeid og «ansvar for egen læring» i reformpedago-

Figur 1: Rammebetingelser

genes navn er satt i høysetet. Og der konsekvensene er kompetanseheving, uniformering, og kanskje indoktrinering. Det er jo tross alt de som skal ta vare på landet vårt vi snakker om.

Så hvordan får vi i praksis utviklet våre små individer frem til et voksenalder der flest mulig skal delta produktivt i samfunnets produksjonsprosess? For å bidra til vårt nasjonalprodukt? Hva gjør samfunnet vårt for å sikre at en del av voksen-Norge settes i stand til å lære opp denne neste generasjon? Og hvordan fungerer det?

Hensikten med foreliggende serie er å informere om nettopp dette. Basert på halvannet års deltagelse i praktisk pedagogisk utdanning fra juni 2002 til desember 2003 (ref. 1).

La oss først se hvordan skolenorge kom i den situasjonen vi nå er.

Skolehistorie

«For å vite hvor vi er, må vi vite hvor vi kom fra». På den siste av fire ukessamlinger på Sundvolden utdypet professor Knut Tveit, jfr. foto, fra Pedagogisk forskningsinstitutt (ref. 2) dette ordtaket.

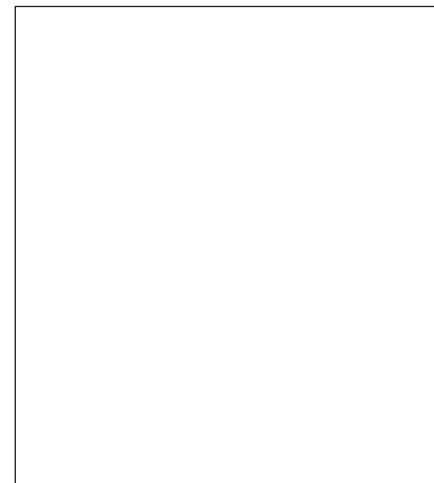
Tveit innledet med å slå fast at historie er utvikling over tid, ikke enkelthendelser, og at vi må forstå gårsdagens skole for å forstå dagens. Med utgangspunkt i et forskningsprosjekt om norsk utdanningshistorie fra før 1850, trakk han opp de store linjene.

Rundt 1740 fikk den store reforma-

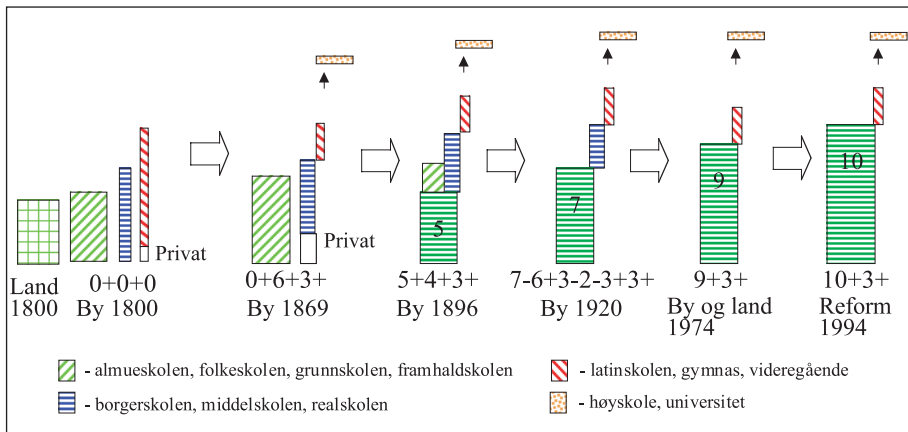
sjonen om opplæring av analfabeter fart i Norge. Milepæler var lover om konfirmasjon for alle (1736) og skole for alle (1739). Rundt 1800 bodde 10% av befolkningen i byene, men kun en liten del gikk på skole. Økonomiene til de fleste familiene var avhengige av at også barna jobbet i fabrikkene. Så hvordan få minsket analfabetismen?

Svaret ble skolen, enhetsskolen. Den trakk barna ut av fabrikkene. Utover på 1800-tallet ble den obligatoriske skolegangen stadig forlenget. Fra 1889 var det lovbestemt 18 timers skolegang for alderstrinnet 7-10 år, 24 timer for 10-12 år og 18 timer for 12-14 år. I lovrevisjon i 1917 var antall ti-

Foto: Skolehistorie av Knut Tveit (ref. 3)

Ledelse og kvalitet: Slik skapes fremtiden

Figur 2: Utviklingen av skolen (basert på ref. 3)

mer det samme for de yngste, men den ble økt til 30 timer for alderstrinnene 10-14 år. Og deretter fulgte ytterligere kunnskapsskoler, som middelskole, framhaldsskole, realskole, yrkesskoler, gymnas, senere videregående, sist nevnte som nøkkelhullet frem til høyere studier, på høyskoler og universitet, jfr. figur 2.

Den høyere utdanningen vokste frem med Krigsskolen i 1750, Universitetet i Oslo i 1811, Landbrugshøyskolen i 1859, NTH i 1910, Universitetet i Bergen i 1946, i Trondheim og Tromsø i 1968.

Når vi kommer frem til vår generasjon kan vi trygt si at vi etter hvert er blitt et moderne kompetansesamfunn. Og vi er også internasjonalt anerkjente for det. For vår innsats innen fredsarbeid, helse, og miljø. For vår demokratiform, for vår levestandard, for våre priser. Ikke minst etter at naturen hjalp oss med oljerikdommene utviklet vi oss videre til å bli «et av verdens rikeste land».

Nyere undersøkelser viser likevel at kunnskapen vår henger etter. Noe vår utdannings- og forskningsminister Kristin Clemet, jfr. foto, har satt på dagsorden.

UFD

Av vår befolkning på 4.5 millioner gikk i forrige skoleår 600.000 i grunnskolen, 170.000 i videregående, 200.000 ved universitet og høyskoler (ref. 4). I tillegg deltar ca. 1 million i voksenopplæring. Det kan synes som om vi har tatt det etter hvert velbrukte begrepet «livslang læring» (ref. 5) på alvor.

Likevel presenterer en situasjons-

rapport (ref. 6) internasjonale undersøkelser fra 2000 og 2001 som viser at våre barns kunnskaper og ferdigheter ligger dårlig av. En undersøkelse om leseferdighetene til 10-åringere i 35 land, viser Sverige som det beste landet, mens vi kommer rundt gjennomsnittet og bak alle sammenlignbare land. I en OECD-undersøkelse om 15-åringers ferdigheter i lesing, naturfag og matematikk i 31 land, kommer vi som nr. 17 i matematikk, som nr. 13 i lesing og naturfag, mens Finland ligger på toppen.

Til tross for at vi har «gode forutsetninger for å skape en kvalitetsskole» (ref. 6), lykkes vi altså ikke. Så reformene stormer videre. Med større tyngde. Og med nye tanker. Kompetansereformen. Kvalitetsreformen. Styrking av lærerutdanningen.

Her står skoleverkets bibler - læreplanverket - sentralt.

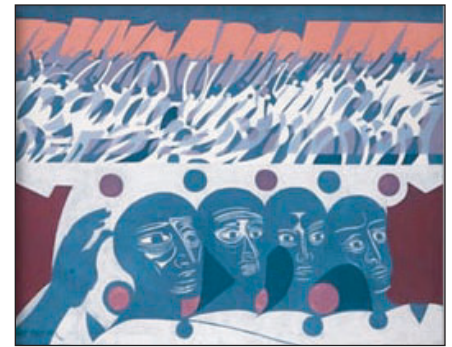
Læreplanverket

Læreplanverket er skolesystemets taktiske styringsverktøy for å iverksette de overordnede utdanningspolitikker (ref. 7). Visjonen og ambisjonene er nedfelt i den generelle delen av læreplanen, som er felles for grunnskolen og den videregående skolen, med en første figur som setter scenen, jfr. figur 3.

Læreplanverket er et grundig gjenomarbeidet opplegg. La meg ta deg med inn i det.

Fra den generelle delens forord henter vi;

Læreplanverket... er fastsett med heimel i lov og gjer nærmare greie for måla og prinsippa for opplæringa. Kommunane og leiinga og personalet

Figur 3: Den lyttende verden (kilde: Arne Ekeland, Læreplanene, generell del)

ved skolene har enkeltvis og samla ansvar for at opplæringa er i samsvar med læreplanverket.

Desse generelle måla og prinsippa ligg til grunn for den vidare utviklinga...:

- Lik rett til opplæring for alle uavhengig av heimstad, kjønn, sosioøkonomisk bakgrunn, etnisk tilhørse eller funksjonsdugeleik
- Ei opplæring som medverkar til eit felles kunnskaps-, verdi- og kulturgrunnlag hos alle, og som sikrar behovet for kompetanse både hos den enkelte og i samfunnet
- Ei opplæring der innhald, struktur, arbeidsmåtar og omsorg sikrar at barn og unge får nytta evnene og anlegga sine, blir motiverte til innsats og får interesse for vidare opplæring
- Ei opplæring som er best mogleg tilpassa dei lokale forholda og alderen og føresetnadene til elevane
- Ei opplæring som gir god fagleg og pedagogisk samanheng mellom barnehagen, grunnskulen og den vidaregåande opplæringa
- Ein skule som gir rom for lokal tilpassing av arbeidsmåtar, organisering av opplæringa og skulefritidsordninga
- Ein skule som legg til rette for samordna og heilskapleg innsats for lærings- og oppvekstmiljøet
- Ein skule som tek medansvar for oppvekstmiljøet og gir barn i alderen frå seks til ni år tilbod om omsorg og tilsyn utover skuledagen og skuleåret så langt barn og foreldre ønskjer det og treng det - der skulefritidsordninga gir funksjonshemma og sosialt vanskelegstilte barn gode vilkår for å ta del i samvær med andre
- Ein skule som nyttar ressursane fleksibelt og er ein sentral kulturinsti-

Ledelse og kvalitet: Slik skapes fremtiden

tusjon i nærmiljøet ved at han sammen med foreldra bygger ut samarbeidet med andre etatar, kulturinstitusjonar, med nærmiljøet og frivillige organisasjonar

Forordet er signert av statsråd Reidar Sandal. Deretter følger en like viktig innledning, som visjonært beskriver de ulike menneskedimensjoner vi forsøker å skape gjennom utdanningsapparatet;

- det meningsseekende menneske
- det skapende menneske
- det arbeidende menneske
- det allmennutdannede menneske
- det samarbeidende menneske
- det miljøbevisste menneske
- det integrerte menneske

La oss studere 4 av de 17 visdomsordene fra beskrivelsen av «det integrerte menneske»;

Opplæring har en rekke tilsynelatende motstridende formål:...

- å bibringe vår kulturs moralske fellesgods, dens omtanke for andre - og gi evne til å stikke sin egen kurs;...
- å utvikle selvstendige og uavhengige personligheter - og evne til å virke og arbeide i lag;...
- å gi praktiske ferdigheter for arbeid, yrke og livets konkrete oppgaver - og å by romslige vekstvilkår for karakter og følelsesliv;...
- å tilføre de unge en solid kunnskapsbase - og forme den slik at det både gir trang til ny viten og evne til lett å erverve ny kunnskap gjennom hele livet;...

Den ambisiøse menneskeprofilen avrundes med;

Opplæringen må balansere disse doble formålene. Oppgavene er en allsidig utvikling av evner og egenart: til å handle moralsk, til å skape og virke, til å arbeide sammen og i harmoni med naturen... Sluttmålet for opplæringen er å anspore den enkelte til å realisere seg selv på måter som kommer fellesskapet til gode - å fostre til

menneskelighet for et samfunn i utvikling.

Jeg kalte lærerplanverket et taktisk styringsverktøy. Følgelig konkretiseres dette videre, f.eks. for den videregående skolen, med omkring 400 læringsplaner for de ulike studieretninger og fag, hver på 10-30 sider, med konkretiserende mål og retningslinjer. La oss se litt nærmere på f.eks. norsk og matematikk;

Læreplan Norsk (ref. 8);

Fra det innledende avsnittet «Faget i historisk perspektiv» henter vi;

Undervisning i morsmålet har lang tradisjon i Noreg. Den første lese- og skriveopplæringa her i landet var på 1700-talet knytt til konfirmasjonsundervisninga, mens norskfaget i moderne mening, med norsk kultur, litteratur og språk i sentrum, voks fram i folkeskolen kort etter 1850.

Det første av planens 18 mål lyder;

Mål 1: Munnleg bruk av språket
Elevane skal kunne bruke talespråket i ulike situasjonar og kunne avpasse innhald og språkbruk etter situasjonene

Hovudmoment

Elevane skal kunne nytte vanlege munnlege framstillingsformer, til dømes

- forteljing (t.d. om ei oppleving eller eit saksforhold)
- referat/resymé
- innleiing til diskusjon
- diskusjon i klassen og i mindre grupper
- presentasjon
- instruksjon (t.d. om bruken av teknisk utstyr, maskinar og arbeidsreiskapar)
- andre yrkesretta aktivitetar etter behov

Læreplan Matematikk (ref. 9);

Fra det innledende avsnittet «Matematikk i praksis» henter vi;

Alle bruker matematikk. Noen nøyer seg med den enkle matematikken som er nødvendig for å lage mat, gå i butikken eller passe tiden. Andre bruker matematikk for å undersøke om de tør ta opp studielån, bytte jobb eller kjøpe hus. Stadig flere studerer et fag der de trenger matematikk som verktøy, og mange har et arbeid som forutsetter matematiske kunnskaper eller bygger på matematisk teknologi. I et moderne samfunn finnes matematikken overalt uten at vi legger merke til den.

Det første av planens 9 mål lyder;

Mål 1:

Kultur, språk og kommunikasjon
Elevene skal kunne tolke og formidle matematisk informasjon på muntlig, skriftlig og grafisk form. De skal ha et innblikk i matematikkens historie og ha noe kjennskap til fagets betydning for samfunns- og kulturliv

Hovedmomenter:

Elevene skal

- 1a) kunne samtale og samarbeide om matematiske spørsmål*
- 1b) kunne presentere og begrunne egne oppgaveløsninger og undersøkelser; kunne føre et matematisk resonnement og kunne bruke matematisk notasjon og terminologi*
- 1c) kunne lese og forstå en enkel matematisk tekst, kunne gjøre rede for innholdet og kunne bruke det i oppgaveløsning*
- 1d) kjenne til matematikkens flerkulturelle historie og ha innblikk i matematikkens betydning for naturvitenskap, teknologi, samfunnsliv og kultur*

Sist har alle læreplanen retningslinjer for hvordan vurdering skal foregå, samt en timefordeling. Et imponerende system, ikke sant?

Systemet er der

Det synes som om både ambisjonene og retningslinjene er på plass.

Hva med kvaliteten på lærernes lærere? Hva med opplæringen og trainingen av lærerkorpset i å anvende disse retningslinjene? Hva med kvalitetssikringen av sluttproduktet? Lærerne? I hvilken grad gjør vi som vi

Stein Smaalund er faglig ansvarlig for seksjonen «Ledelse og kvalitet». Etter sine studier på Universitetet i Oslo (cand.real.) og Bedriftsøkonomisk Institutt (bedriftsøkonom) ble Sentralinstitutt for Industriell Forskning (nå: SINTEF) et springbrett for mer kommersielle lederposisjoner. De siste årene har Smaalund hovedsakelig arbeidet med ledelsesrådgivning og styrearbeid.
stein.smaalund@sys.no www.sys.no

sier? «Always walk your talk», som engelskmennene anbefaler?

Dette skal vi se nærmere på i neste del av serien.

«Det store administrative problemet med utdanningsapparatet er å sikre enheten i helheten, i en sekvens av mer eller mindre urelaterte men overlappende deler, og å redusere sløsing som oppstår gjennom friksjon, duplisering, og overføringer som ikke er høvelig koordinert.»

John Dewey (ref. 10).

Referanser

- 1: KUF, «Rammeplan og forskrift for Praktisk-pedagogisk utdanning», 01.07.99
- 2: Tveit, Knut, Pedagogisk forskningsinstitutt, UiO, (www.pfi.uio.no)
- 3: Tveit, Knut, PFI/UiO, «Norsk skolehistorie», foredrag Sundvollen 2/10-2003
- 4: www.dep.no/ufd/norsk/statistikk
- 5: TQMI/SYS gruppen, «Lifelong Learning», læringshåndbok 1997
- 6: UFD, «Rapport 2003: Situasjonsbeskrivelse av grunnopplæringen», 2 utg. juni 2003
- 7: Læringscenteret (www.ls.no)
- 8: KUF, «Læreplan for vidaregående opplæring, Norsk, Felles allment fag...», Oktober 1993
- 9: KUF, «Læreplan for videregående opplæring, Matematikk, Felles allment fag...», juli 1999
- 10: Dewey, John, «The School and Society», rev,utg, 1915/1956